

Dinou de juny. Dia internacional per a l'eliminació de la violència sexual en els conflictes.

La instrumentalització de la sexualitat de les dones durant els conflictes armats.

De manera tradicional s'ha associat la guerra a la violència sexual però la narrativa sobre aquesta qüestió no ha estat sempre la mateixa. Si bé abans s'atribuïa aquesta violència a un impuls biològic masculí o fins i tot a un dany col·lateral, avui dia es pot entendre la violència sexual en el camp de batalla no sols com una vulneració flagrant dels drets humans sinó també com una qüestió de seguretat. Tal com ens recorda Cynthia Cockburn (2013), la violació en temps de guerra no és una “violència sense sentit”, sinó que amaga motius subjacents que poden ser analitzats i entesos. Si bé és cert que, a vegades es dona en un context de pur oportunisme; també pot ser tolerat o encoratjat des dels alts comandaments militars amb finalitats estratègics com a part de neteja ètnica.

L'ONU defineix la violència sexual relacionada amb els conflictes com aquella que abasta “les violacions, l'esclavitud sexual, la prostitució forçada, els embarassos forçats, l'esterilització forçada i qualsevol altre acte de greu violència

sexual contra dones, homes o nens que tenen una vinculació directa o indirecta amb un conflicte”. Els crims sexuals són crims que queden compresos sota la jurisdicció de la Cort Penal Internacional tal com indica l'Estatut de Roma (1998).

No obstant això, no és només la magnitud de les atrocitats el que resulta inquietant d'aquest fenomen, sinó la seva invisibilització. L'estigma després d'haver estat víctima de violència sexual no s'ha superat en molts països del món i és per això que difícilment s'arriben a denunciar els atacs. Segons els experts, per cada violació denunciada en relació amb un conflicte, hi ha entre 10 i 20 casos que no es documenten.

Ja a principis de mil·lenni, l'ONU es va comprometre a fer front a aquestes qüestions tant en la seva resolució 1820 (2008) com en la 1888 (2009). La violència sexual en els conflictes, la qual té rostre de dona, és evitable i a vegades responsabilitat no només dels combatents sinó dels propis líders. Bòsnia i Ruanda van ser exemples clars d'això i va ser a partir de llavors quan la problemàtica va

guanyar rellevància per a la comunitat internacional.

En els camps de concentració, durant la Segona Guerra Mundial, ja s'abusava sexualment de les víctimes de l'holocaust, entre altres pràctiques, que van quedar registrats en els seus relats com una de les moltes barbàries perpetrades pels nazis.

Remuntant-nos a la dècada dels setanta, la violència exercida durant l'ocupació per les milícies prosoviètiques a l'Afganistan va marcar un precedent en instrumentalitzar el cos de les dones per a dur a terme l'estratègia militar i reprimir la insurrecció. La violació en temps de guerra va crear una desintegració social immediata i la intimidació de pobles sencers. En les dones va generar una gran humiliació que les va portar a ser rebutjades per les seves famílies o fins i tot les va conduir al suïcidi. La guerra civil va continuar perpetuant la violació amb múltiples fins com desestructurar i intimidar a les societats, atacar a determinades ètnies o castigar dones i nenes per comportaments immorals.

A Ruanda, la població hutu, l'ètnia hegemònica, va tractar d'exterminar als tutsis. Les atrocitats comeses durant el genocidi ruandès tingueren, de forma evident, un biaix de gènere, ja que els soldats hutus van utilitzar la violació com a estratègia genocida contra el conjunt dels tutsis. Els actes de violència de gènere, entre els quals destaca la

violació, han format part de molts dels genocidis moderns, però no va ser fins a aquest conflicte que la comunitat internacional va considerar oficialment la violació com un acte genocida després que el Tribunal Penal Internacional per a Ruanda (TPIR) enjudiciés a Jean Paul Akayesu. Aquest i el Tribunal Penal Internacional per a l'antiga Iugoslàvia (TPIY) van definir conjuntament com classificar a nivell jurídic els actes de violència sexual en temps de genocidi, establint precedent i posant de manifest la relació que guardaven tots dos fenòmens. La rellevància d'aquest judici es va consolidar amb la posterior creació del TPIY, que va jutjar als criminals de guerra, en concret, del genocidi bosnià.

Fotografia Dado Ruvic/Reuters

Durant la Guerra de Bòsnia (1992-1995), el periodista Roy Gutman va informar de la seva visita a un camp de concentració en el nord-oest de Bòsnia en 1992. El terme "camps de violació" va sorgir per a descriure aquests camps on les dones

eren retingudes com a presoneres i violades de manera rutinària. Els informes sobre camps de violació a Bòsnia diferien dels de conflictes anteriors, ja que es consideraven actes sistemàtics i selectius de neteja ètnica, cosa que va portar al reconeixement internacional de la violència sexual com un arma de guerra. Les missions de recerca d'organitzacions com la Comunitat Europea van calcular que desenes de milers de dones havien estat violades.

Ja el 2014, l'ONU va denunciar els grups terroristes i els grups armats que actuaven en països com Mali, Nigèria, l'Iraq, Somàlia i Síria emprant la violència sexual com una altra tàctica addicional per a generar terror entre aquells individus que divergien respecte a ètnia, religió o posició política. L'Estat Islàmic i el Boko Haram van perpetrar atacs de naturalesa sexual l'any 2014 per a afeblir comunitats i imposar el seu extremisme ideològic. Formava part de les seves agendes utilitzar dones com a esclaves sexuals obligades a donar a llum a soldats per a desmoralitzar a l'oponent i per a dur a terme la neteja ètnica.

El març passat de 2022, el Consell de Seguretat de les Nacions Unides va posar en el punt de mira diverses situacions d'especial preocupació. A l'Afganistan, es van verificar diversos incidents de violència sexual relacionada amb el conflicte, especialment a les zones controlades pels talibans

després que prenguessin el poder el 2021. A la República Centreafricana, es va arribar als 700 casos després que la tensió per les eleccions presidencials i legislatives culminés en l'atac a Bangui (gener 2021), cosa que va fer que es disparés la violència sexual per part de tots els bàndols. A Colòmbia, a pesar que ja s'hagués aconseguit un acord de pau entre les FARC i el Govern, durant els confinaments van augmentar les activitats d'uns certs grups armats en diverses regions i, per consegüent, els casos de violència sexual relacionada amb el conflicte contra dones i nenes. En 2021, la Unitat Nacional per a les Víctimes va registrar al voltant de 260. Aquests són només tres dels països sobre els quals el Consell de Seguretat s'ha manifestat. La República Democràtica del Congo, l'Iraq, Líbia, Mali, Myanmar, Somàlia, Sudan del Sud, Sudan, la República Àrab Siriana i Iemen són també focus de conflicte que han fet saltar les alarmes sobre aquest tema a la comunitat internacional.

Fotografia Bulent Kilic/AFP/Getty Images

Si bé les possibles solucions a aquest complex i paradigmàtic escenari són diverses, no s'ha de protegir les dones des d'un sexisme benivolent, com si la violència sexual que rebessin fos un atac indirecte a la virilitat masculina. La solució passa per constituir-les com a agents de canvi, dotant-les de veu i vot i sancionant aquelles conductes que atemptin contra la seva integritat física i moral en el marc d'aquests conflictes. No és important tenir-les en compte únicament durant el desenvolupament del conflicte, sinó també en la posterior implementació de la pau. Com va afirmar l'ex Secretari General Adjunt d'Assumptes Humanitaris Jan Egeland en 2009, si la violència sexual no s'aborda de ple en les cessacions del foc i els processos de pau, no hi haurà pau per a les dones.

En definitiva, la integritat sexual de les dones ha estat un dels punts centrals de la seguretat a tot el món. De fet, les dones, en la mesura en què no han format tradicionalment part del cos de combat (o ho han fet de manera secundària), s'han configurat

com un objecte i no com un subjecte. El cos de la dona s'ha convertit en objecte d'atac per a aconseguir la intimidació civil o la neteja ètnica. La violació dels drets de la dona, a més de ser un fenomen social, es converteix en un instrument de l'agressor per a imposar agendes polítiques. De fet, la integritat sexual de les dones no s'entén només com un dret, sinó que algunes cultures la conceben com l'honor de la família i el garant de l'estabilitat social. És per això, que la violència sexual i els atacs contra les dones no són només un atemptat contra els seus cossos, sinó també un sinònim d'inseguretat que pretén subvertir les relacions socials i desmoralitzar a comunitats senceres. Quan els seus cossos es veuen afectats, també perilla l'estabilitat i els interessos de famílies, pobles i fins i tot comunitats senceres.

Berta Sitjar Armisén

Dret i Global Governance

Universitat Esade.

Referències bibliogràfiques:

- Ahmad, A. (2006). *Afghan Women: The State of Legal Rights and Security*.
<https://www.jstor.org/stable/42909150>
- Coalición por la Corte Penal Internacional (s.f.). *Crímenes sexuales y de género*.
<https://coalitionfortheicc.org/es/la-lucha/una-cpi-fuerte/crimenes-sexuales-y-de-genero>
- Cockburn, C. (2013). *War and security, women and gender: an overview of the issues*. Taylor & Francis, Ltd.
https://www.jstor.org/stable/pdf/24697269.pdf?refreqid=excelsior%3A1f074b611f6fb8554c68586b2387e3b6&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1
- Consejo de Seguridad de Naciones Unidas (2022). *Informe del Secretario General: Violencia sexual relacionada con los conflictos (S/2022/272)*.
<https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2022/04/report/violencia-sexual-relacionada-con-los-conflictos-informe-del-secretario-general/2022-UN-SG-annual-report-on-CRSV-Spanish.pdf>
- Fairbanks, B. (2019). *Rape as an act of genocide: Definitions and prosecutions as Established in Bosnia and Rwanda*.
<https://scholarcommons.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1170&context=historical-perspectives>
- Naciones Unidas (s.f.). *Día Internacional para la Eliminación de la Violencia Sexual en los Conflictos*.
<https://www.un.org/es/observances/end-sexual-violence-in-conflict-day>
- Naciones Unidas (s.f.). *La violencia sexual como táctica de guerra y la resolución 1888 (2009) del Consejo de Seguridad*.
<https://www.un.org/es/chronicle/article/la-violencia-sexual-como-tactica-de-guerra-y-la-resolucion-1888-2009-del-consejo-de-seguridad>
- Naciones Unidas (s.f.). *Tendencias actuales y nuevas preocupaciones – Oficina de la Representante Especial del Secretario General sobre la Violencia sexual en los conflictos*.
<https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/es/tendencias-actuales-y-nuevas-preocupaciones-2/>
- Skjelsbæk, I. (2010). *The Elephant in the Room: An Overview of How Sexual Violence came to be Seen as a Weapon of War*. Peace Research Institute Oslo.
<https://www.prio.org/publications/4490>

Publicat per:

**Asociación para las
Naciones Unidas
en España**
United Nations Association of Spain

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Igualtat
i Feminismes**

ANUE no fa necessàriament com a seves les opinions expressades pels seus col·laboradors.